

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันยังต้องเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงอยู่หลายด้านด้วยกัน ดังนั้นจึงมีผู้ประกอบการจำนวนหนึ่งจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การบริหารงานใหม่เพื่อรักษาฐานะความสามารถในการแข่งขันด้วยการลดจำนวนแรงงานลง ซึ่งแรงงานไทยส่วนใหญ่ของประเทศไทยยังคงเป็นแรงงานนอกระบบ

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2548) ได้ให้ความหมายว่า แรงงานนอกระบบ หมายถึง ผู้ที่มีงานทำที่อยู่ในสถานประกอบการที่มีลูกจ้างน้อยกว่า 10 คน ไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน ซึ่งจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี 2552 พบว่า จำนวนผู้มีงานทำทั้งสิ้น 38.4 ล้านคน โดยเป็นผู้ทำงานที่ไม่ได้รับความคุ้มครอง และไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน หรือเรียกว่าแรงงานนอกระบบ 24.3 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 63.4 และที่เหลือเป็นผู้ที่ทำงานในระบบ หรือแรงงานในระบบ 14.1 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 36.6 เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลตั้งแต่ปี 2548 จนถึงปี 2552 พบว่า ผู้ทำงานที่เป็นแรงงานนอกระบบมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2548 มีแรงงานนอกระบบ 22.5 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 62.1 และปี 2552 เพิ่มขึ้นเป็น 24.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 63.4 จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลา 5 ปีที่ผ่านมาจำนวนแรงงานนอกระบบเพิ่มขึ้น 1.8 ล้านคน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.3 โดยส่วนใหญ่แรงงานนอกระบบจะทำงานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด รองลงมาเป็นภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ตามลำดับ จากตัวเลขปัจจุบันสามารถกล่าวได้ว่าแรงงานนอกระบบเป็นแรงงานที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญของแรงงานนอกระบบจึงได้เริ่มบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) ได้เน้นส่งเสริมการประกอบอาชีพส่วนตัว โดยส่งเสริมระบบการรับช่วงงานให้กระจายออกไปสู่แรงงานในเมืองต่างๆและชนบท แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535-2539) ยังคงเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมนโยบายการประกอบอาชีพอิสระ(แรงงานนอกระบบ) ไว้ในแผนการกระจายรายได้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540-2544) เป็นแผนที่ให้ความสำคัญต่อการเร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งมุ่งยกระดับความรู้ และสร้างทักษะในการประกอบอาชีพทั้งแรงงานในระบบและนอกระบบ และสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาคและชนบทมากขึ้น ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (2545-2549) ก็ยังยึดแนวคิดที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยมี

เป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพคน เน้นการส่งเสริมให้คนมีงานทำ โดยมุ่งสร้างอาชีพแก่แรงงาน ให้สามารถประกอบอาชีพส่วนตัว หรือ ผู้ประกอบการขนาดเล็ก และมุ่งเพิ่มทักษะความรู้ ความสามารถแก่ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ ซึ่งก็คือ แรงงานนอกระบบนั่นเอง และแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาฯ ฉบับล่าสุดก็ยังยึดคน เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” โดยมีเป้าหมายให้ผู้ที่อยู่ในเศรษฐกิจนอกระบบได้รับการ ค้ำครองทางสังคมอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะแรงงานนอกระบบ

จากการสำรวจปัญหาของแรงงานนอกระบบจากศูนย์วิจัยกสิกรไทยพอสรุปได้ดังนี้

1. แรงงานนอกระบบไม่ได้รับการคุ้มครองสวัสดิการในด้านความปลอดภัย และด้าน สุขภาพ
2. แรงงานนอกระบบไม่สามารถใช้สิทธิประกันสังคม เนื่องจากกฎหมายแรงงานไม่ ค้ำครอง
3. แรงงานนอกระบบไม่สามารถเข้าถึงบริการต่างๆตามที่กฎหมายกำหนด เนื่องจากไม่มี การจัดตั้งรวมตัวเป็นองค์กรนิติบุคคล
4. แรงงานนอกระบบขาดอำนาจต่อรอง เนื่องจากไม่มีการรวมกลุ่มเป็นสหภาพแรงงาน
5. ขาดการพัฒนาความรู้ความสามารถ เนื่องจากไม่มีองค์กรที่จะบริหารและจัดการในด้าน การพัฒนาความรู้ความสามารถของแรงงานนอกระบบ

แรงงานนอกระบบ สามารถแบ่งตามลักษณะของการทำงานได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. แรงงานนอกระบบภาคเกษตร ได้แก่ แรงงานรับจ้างในเกษตรกรรมที่รวมถึงการทำ นา ทำไร่ ทำสวน ประมง และเลี้ยงสัตว์ รวมทั้งเกษตรกรพันธะสัญญา เป็นต้น
2. แรงงานนอกระบบภาคการผลิต ได้แก่ ผู้รับงานมาทำที่บ้าน ผู้ประกอบ อุตสาหกรรมในครัวเรือน หรือ ธุรกิจการผลิตขนาดเล็ก กลุ่มผู้ผลิต สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น
3. แรงงานนอกระบบภาคการบริการ ได้แก่ แรงงานที่ทำงานในร้านขายอาหารขนาด เล็ก เช่น พนักงานเสิร์ฟ คนล้างจาน และคนปรุงอาหาร เป็นต้น

เทศบาลเมืองวารินชำราบ ตั้งอยู่ที่ตำบล วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เดิมชื่อ “บ้านคำ น้ำแซบ” หมู่ที่ 23 ตำบล ธาตุ อ.วารินชำราบ ต่อมาเป็นชุมชนที่มีความสำคัญ กระทรวงมหาดไทย จึงได้ประกาศให้ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 45 ตอนที่ 76 ลงวันที่ 14 มีนาคม 2480 ยกฐานะ “บ้านคำน้ำ แซบ” ขึ้นเป็นเทศบาลให้ใช้ชื่อว่า “เทศบาลตำบลธาตุ” มีพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร ต่อมา พ.ศ. 2486 ได้มีประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 60 ตอนที่ 44 ลงวันที่ 24 สิงหาคม 2486 เปลี่ยนชื่อ เทศบาล ตำบลธาตุ เป็น “เทศบาลวารินชำราบ” เพื่อให้ตรงกับชื่อของอำเภอ พ.ศ. 2509 มีพระราชกฤษฎีกา ขยายเพิ่มขึ้นอีก มีเนื้อที่ 5.7 ตารางกิโลเมตร พ.ศ.2534 มีพระราชกฤษฎีกาขยายเขตเทศบาลเพิ่มขึ้น

อีก มีเนื้อที่ 12.9 ตารางกิโลเมตร โดยมีผลบังคับ ใช้ตั้งแต่ 1 มกราคม 2535 ถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2538 มีพระราชกฤษฎีกาฐานะเทศบาลตำบลวารินชำราบเป็น “เทศบาลเมืองวารินชำราบ” เทศบาลเมืองวารินชำราบมีชุมชนที่ต้องดูแลทั้งหมด 28 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านสวนวาริน ชุมชนดิงาม ชุมชนกุคปลาขาว ชุมชนวัดวารินทราราม ชุมชนหนองตาโพน ชุมชนหาดสวนยา ชุมชนเกตุแก้ว ชุมชนท่ากอไผ่ ชุมชนวัดผาสุข ชุมชนคอนจิว ชุมชนบุรณะ ชุมชนกุคเป้งหมู่.16 ชุมชนหาดสวนสุข1 ชุมชนคันไต้ ชุมชนหนองกอก ชุมชนคูยาง ชุมชนหาดสวนสุข ชุมชนอยู่เย็น ชุมชนแหลมทอง ชุมชนห้าแยกวงกลม ชุมชนชลประทาน ชุมชนท่าบั้งมั่ง ชุมชนค่าน้ำแซบ ชุมชนหนองบก ชุมชนกุคเป้งหมู่.6 ชุมชนลับแล ชุมชนตำราญ และชุมชนแสนตำราญ 3

เทศบาลเมืองวารินชำราบได้ทำการสำรวจข้อมูลทางด้านประชากร และบ้านจากทะเบียนบ้านปรากฏข้อมูลดังตารางที่ 1 – 1

ตารางที่ 1 – 1 แสดงจำนวนประชากร และจำนวนบ้าน

เดือน/พ.ศ.	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนบ้าน (หลัง)
ธันวาคม 2549	30,521	9,474
ธันวาคม 2550	30,118	9,577
ธันวาคม 2551	29,723	9,654
ธันวาคม 2552	29,438	9,744
สิงหาคม 2553	29,391	9,831

นอกจากนี้เทศบาลเมืองวารินชำราบได้ขึ้นทะเบียนผู้ประกอบการร้านอาหารในปี 2553 มีจำนวนทั้งหมด 236 ร้าน จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าแม้ตัวเลขประชากรจะลดลงแต่จำนวนบ้านกลับเพิ่มขึ้น และจากการสอบถามเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้บอกเหตุผลว่าจำนวนประชากรในทะเบียนบ้านลดลงก็จริงแต่จำนวนประชากรแฝงมีจำนวนเพิ่มขึ้นซึ่งสามารถดูได้จากจำนวนบ้านและจำนวนร้านอาหารเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นจำนวนพนักงานร้านอาหารจะต้องมีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน

จากการสอบถามพนักงานร้านอาหารของผู้วิจัย พบว่า พนักงานร้านอาหารส่วนใหญ่จะไม่ใช่งานที่อยู่ในระบบประกันสังคม เป็นแรงงานที่มีความรู้ น้อย ทุนน้อย และไม่คอยได้รับโอกาสในการอบรม เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเอง จึงทำให้งานที่ได้ทำเป็นงานที่มีรายได้ต่ำ สวัสดิการน้อย และความปลอดภัยในระบบการทำงานต่ำ ซึ่งเราเรียกแรงงานเหล่านี้ว่าเป็นแรงงานนอกระบบ

เนื่องจากผู้วิจัยได้ทำงานในฐานะหัวหน้าคณะทำงานวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจจังหวัดอุบลราชธานี ที่ต้องนำเสนอข้อมูลต่อคณะกรรมการพิจารณาอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของจังหวัด ผู้วิจัย

จึงมีความคิดเห็นว่าควรที่จะต้องทำการศึกษาปัญหาด้านคุณภาพชีวิตการทำงาน และการคุ้มครองทางสังคมของแรงงานนอกระบบดังกล่าว เพื่อเป็นข้อมูลเสนอแนวทางการแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในคณะกรรมการพิจารณาอัตราค่าจ้างขั้นต่ำของจังหวัด เพื่อที่จะได้นำข้อมูลไปวางแผนหรือกำหนดนโยบายที่จะเป็นประโยชน์ต่อแรงงานนอกระบบต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 คุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบของพนักงานร้านอาหารในเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นอย่างไร

1.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม กับสถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ การศึกษา และทำเลที่ตั้งร้านค้า เป็นอย่างไร

1.2.3 การเปรียบเทียบระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงาน จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ และการศึกษา เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของแรงงานนอกระบบในร้านอาหารในเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

1.3.2 เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ของผู้ตอบแบบสอบถาม กับสถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ การศึกษา และทำเลที่ตั้งร้านค้า

1.3.3 เพื่อเปรียบเทียบระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงาน จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ และการศึกษา

1.4 สมมติฐานการวิจัย

1.4.1 เพศมีความสัมพันธ์กับรายได้

1.4.2 อายุมีความสัมพันธ์กับรายได้

1.4.3 การศึกษามีความสัมพันธ์กับรายได้

1.4.4 ทำเลที่ตั้งร้านค้ามีความสัมพันธ์กับรายได้

1.4.5 เพศต่างกันมีคุณภาพชีวิตการทำงานแตกต่างกัน

1.4.6 อายุต่างกันมีคุณภาพชีวิตการทำงานแตกต่างกัน

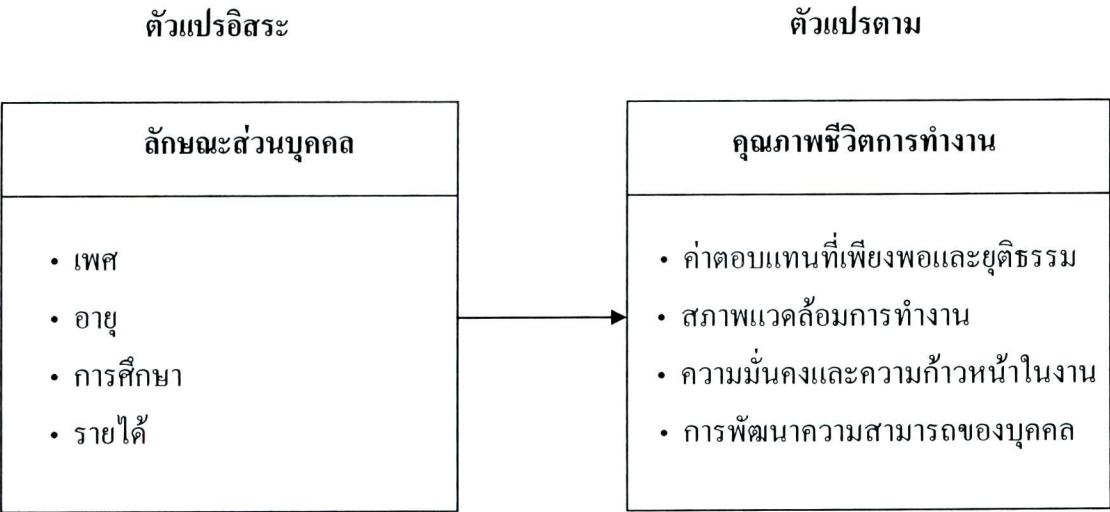
1.4.7 การศึกษาต่างกันมีคุณภาพชีวิตการทำงานแตกต่างกัน

1.4.8 รายได้ต่างกันมีคุณภาพชีวิตการทำงานแตกต่างกัน

1.5 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

- 1.5.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา และรายได้
- 1.5.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณภาพชีวิตการทำงานที่ประกอบไปด้วย
 - ค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม
 - สภาพแวดล้อมการทำงาน
 - ความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน
 - การพัฒนาความสามารถของบุคคล

ความสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแปรอิสระ และตัวแปรตาม สามารถอธิบายได้ดังนี้

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

- 1.6.1 คุณภาพชีวิตการทำงาน หมายถึง การมีงานทำโดยมีค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรมด้วยสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี มีความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน และสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเพิ่มขึ้นได้
- 1.6.2 การคุ้มครองทางสังคม หมายถึง การแทรกแซงของรัฐที่มุ่งเน้นเพื่อช่วยเหลือกลุ่มคนและชุมชนที่ยากจนที่สุด ดำรงชีวิตอยู่อย่างล่อแหลมที่สุด ให้จัดการกับความเสี่ยงต่างๆ ได้ดีขึ้น และช่วยเหลือผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาสที่ขาดความสามารถในการทำงานหารายได้
- 1.6.3 แรงงานนอกระบบ หมายถึง พนักงานที่ทำงานในร้านอาหาร โดยทำหน้าที่พนักงานเสิร์ฟมากที่สุด และเป็นผู้ที่ไม่ได้เข้าระบบประกันสังคมจากการทำงาน

1.7 ขอบเขตของโครงการวิจัย

- 1.7.1 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ พนักงานร้านอาหารในเขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

1.7.2 ขอบเขตด้านภูมิศาสตร์

งานวิจัยนี้มีขอบเขตด้านภูมิศาสตร์ ณ พื้นที่ เทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

1.7.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย 12 เดือน ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2553 ถึง มกราคม 2554

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.8.1 ผลผลิต

บทความที่คาดว่าจะตีพิมพ์ / นำเสนอ เรื่อง คุณภาพชีวิตการทำงาน และการคุ้มครองทางสังคมของแรงงานนอกระบบ กรณีศึกษา พนักงานร้านอาหารในเขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

1.8.2 ผลลัพธ์

นำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานแรงงานจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานประกันสังคมจังหวัดอุบลราชธานี เทศบาลเมืองวารินชำราบ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสามารถนำข้อมูลงานวิจัยไปวางแผน และกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาให้ตรงกับความต้องการของแรงงานนอกระบบมากที่สุด